

İSLÂMİYET*

Muhammed b. Tavît et-Tancı**

Terc.: İzzet Hasan

Giriş ve Metod

Bu başlık altında, İslâmiyet'in ilk cevheri hakikatleri hakkında müteselsil birkaç makale yazmak istedim. İslâmiyet bir yandan Kur'an'ın tasvir ettiği ve insanlara verdiği şekilde ve Allah Resulünün (S.A.) doğru ve sabit sünnetinin açıkladığı gibi anlatacağım. Öte yandan İslâmiyet'i, Allah Resulünün (S.A.) arkadaşlarının bu dini doğrudan doğruya, canlı ve hayatla dolu bir ideal olarak ondan alıp inanç, amel ve ahlak şeklinde anladıkları gibi ele alacağım. Çünkü peygamberin arkadaşları bu dini ondan, dillerde dolaşıp ta kalplere ulaşmayan boş ve manasız kelimeler veya ruhtan mahrum, ölü ve cansız hayaller olarak almadılar.

Kur'an'a gelince, o İslâmiyet'in başlıca kitabıdır. Müslümanlar, Allah ve insanlara olan münasebetlerinin esas prensipleri, ancak, bu kitapta arayıp bulabilirler. Esasında, Kur'an'ın koyduğu prensiplere uyan her şey İslâmiyet'ten sayılır. Bu prensiplere uymayan şeyler ise bu dinin özünden sayılmaz.

Kur'an, çoğu hallerde cüz'i şeyler ve teferruat ile ilgilenmez. O, bazen açıklanmak isteyen veciz bir ibare ile, bazen etraflıca anlatılması gereken mücmel (toplu) bir ibare ile, bazen da belli bir hususi-yete tatbik edilecek şekilde sınırlandırılması gereken mutlak bir ibare ile ancak, genel ilkeleri tesbit eder. Bu da Kur'an'ın başka bir özelliğidir.

* Bu makale, İslam Mezhepleri Tarihi Yüksek Lisans öğrencisi Ebru Koçak tarafından dizilmiştir.

** Muhammed b. Tavit et- Tanci, "İslamiyet", *İslam Mecmuası*, 1 (1956), s. 5, 22.

Allah'ın kitabından açıklanması gereken kısımları Müslümanlara açıklayacak bir kimsenin bulunmasına duyulan ihtayaç da işte bundan ileri gelmiştir. Dini bildirmekle ödevlendirilmiş olan peygamberlerden başka, bu işi üzerine alacak bir kimse yoktu. Zaten, bu iş, onun, insanlara bildirilmesi kendisine emredilen risaletinin önemli bir kısmını teşkil ediyordu. Allah bu konuda Peygambere (S.A.) şöyle diyor: “Ey Peygamber, Allah'tan sana indirilene insanlara bildir; eğer bunu yapmazsan Allah'ın risaletini bildirmemiş olursun”¹. Bu risaleti, insanlara bildirmek ve açıklamak, risaleti bildirme işinin en önemli tarafıdır. Allah bu konuda da şöyle diyor: “Biz sana Kur'anı indirdik ki sende insanlar için indirilene onlara bildiresin”². Hazreti Peygamber de, sözün kafi geldiği yerde sözle, sözün kafi gelmediği yerde kendi ameliyle bu risaleti Müslümanlara anlattı. Bundan başka peygamber arkadaşlarının bazı hareket ve amellerini tasvip ettiği için bu da bir çeşit açıklama sayıldı. Bütün bu açıklama çeşitlerinden, Müslümanlar arasında sünnet adı verilen şey meydana geldi. Sünnet Kur'an'dan sonra gelen, fakat yine Kur'an'ın ruhuna ve esrarına uygun olarak, Müslümanların İslâmiyet'in prensiplerini aldıkları ikinci kaynak oldu.

Kur'an'ın nüzulünü ve sünnetin meydana gelmesini çevreleyen öyle sebepler ve şartlar vardır ki bunlar bazen zamanla, bazen mekanla, bazen da başka şeylerle ilgili bulunuyorlardı. Bu şart ve sebeplerin bazıları nakledilerek bize kadar geldi. Bazılarının haberleri de, zamanı, مکانı ve içinde buldukları öbür halleri bilinmediği için bize kadar gelmedi. O zamanlarda Kur'an ile Hadis'i çevreleyen bu amiller insanları, Kur'an ile Hadis'ten belli manalar anlamağa yöneltiyordu. Bu amillerin tesiri altında, Kur'an'ın ayetleri ve Peygamberin Hadis'leri ile ancak, bu anlamların kastedildiğine inanılıyordu. Bu duruma, ancak, İslâmiyet'in ortaya çıkışını ve gelişmesini gören Peygamberin arkadaşları yetiştiler. Böylece, bunlar ve bilhassa ileri gelenleri İslâmiyet'in prensiplerini çevreleyen durum ve amilleri görerek bu prensiplerin özünü yanımlarına ve kaymalarına imkan olmayan bir surette pek iyi kavradılar. Çünkü bunların

¹ 5. Mâide, 70.

² 16. Nahl, 44.

İslâmiyet'i anlamaları, Peygamberin hayatında ve onun nezaretinde olmuştu. Bu suretle, Peygamber, onların iyi anladıkları tarafları kabul etti, yanlış anladıkları tarafları da düzeltti.

Peygamberin arkadaşlarının İslâmiyet'in prensiplerini anlayış tarzının, bu dinin hakikatını anlamak konusunda büyük bir önemi vardır. Şu kadar ki, daha önce de dediğimiz gibi, bu anlayış tarzı daima Kur'an'ın desteklemediği ve ancak, bazı hususi durumlardan doğan aykırı anlayış tarzının burada hiçbir değeri yoktur.

İşte bu üç temel İslâmiyet'i ve onun hakikatını anlamak için başvurmamız gereken ilk kaynağı teşkil ederler. Bu kaynak kronolojik bakımdan çok orjinaldir. Tarihi metod da daima bunlara başvurmamız ve güvenmemizi gerektirir. Din bakımından ise, bu konuda Peygamber veda haccında, son sözlerinden olan insani ve ebedi hutbesinde şöyle demiştir: "Ben size öyle bir şey bırakıyorum ki, buna uyduğunuz takdirde hiçbir zaman yolunuzu şaşırmayacaksınız; ben size, manası açık olan Allah'ın kitabı ile onun Peygamberinin sünnetini bırakıyorum."³ Bu konuda Hazreti Ebu Bekir'de (R.A.) şöyle demiştir: "İşte Allah'ın, Peygamberinizi doğru yola yönelttiği kitap elinizdedir; bu kitaba uyunuz, doğru yolu bulursunuz."⁴ Nitekim Peygamber'in arkadaşlarından biri de Kur'anın yeterliliği ve orjinalliği hakkında şu sözleri söylemiştir: "Elimizde Kur'an vardır; Allah'ın kitabı bize yeter."⁵ Kur'an da ve Hadis'te bunlara benzer sözler çoktur.

Ancak ben bu sözlerimle, İslâmî konularda ve İslâm tarihinde ihtisas sahibi olan büyük bilginlere değil, sadece halk topluluklarına hitap ediyorum. Öyle bir halk kitlesi ki arasında zayıfı da vardır kuvvetlisi de. İslâmiyet'in sıkı tavsiyelerinden biri de zayıf kimseye şefkatle muamele etmek ve ona yardım etmektir. Bu yüzden, can sıkıcı ve ağır tafsilatı bırakıp, açık, kolay ve basit bir şekilde konuşmayı seçtim. İslâmiyet'in büyük hakikatlerini, hem hiçbir tarafını gizli bırakmaksızın, hem de fazla söz söylemeksizin anlatmakla iktifa edeceğim.

³ İbn Hişam, *Sîre*, IV, 251.

⁴ *Sahih-i Buhârî*, IX, 91.

⁵ *Sahih-i Buhârî*, VI, 9-10.

Bununla beraber kolay, açık ve basit bir şekilde konuşmayı arzulamış olmam, İslâmiyet'in asaleti ve doğruluğu sabit olan taraflarını ele almama asla engel olmayacaktır.

Kur'an'ın şu ayetinde "Arkalarında zayıf bir nesil bırakıp onlar için endişe eden kimseler (Allahtan) korksunlar."⁶ Peygamberin şu hadisinde "Her şeyi kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz; insanlara nefret vermeksizin tebşir ediniz."⁷ Yine Peygamberin şu hadisinde "İnsanları en zayıflarına göre derecelendir"⁸; Hz. Ali'nin (R.A) şu sözünde: "İnsanlara akılları yetecek şeyleri anlatınız; yoksa Allah'ın ve Peygamberinin yalanlamalarını ister misiniz?"⁹ diye buyrulmaktadır. İşte bütün bunlarda kendim için iyi bir örnek ve takip edilecek iyi bir metod buldum.

⁶ 4. Nisâ, 9. Bu ayetin özel bir konu ile ilgili olmasına rağmen anlamının genelleştirilmesini umarım. Bu hususta bkz.: *Câmiu Beyân el-İlim ve Fadlihi*, II, 64.

⁷ *Sahih-i Buhâri, Kastallanî Şerhi*, 1, 169.

⁸ *el-Makâsid el-Hasene*, s. 117, *Sünen el-Şafî*, s. 27.

⁹ *Sahih-i Buhâri, Kastallanî Şerhi*, 1, 200.